

University of Groningen

Drieluik over het Nederlandse communisme

Voerman, Gerrit

Published in:
De Helling

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1988

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Voerman, G. (1988). Drieluik over het Nederlandse communisme: herinneringen van Fré Meis, Ton Regtien en Ina Brouwer. *De Helling*, 1(4-5), 9-11.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Herinneringen van Fré Meis, Ton Regtien en Ina Brouwer

Gerrit Voerman

In 1975 werd in het partijkantoor van de CPN in Groningen een persconferentie belegd. Achter de tafel zaten onder anderen Fré Meis, Ton Regtien en Ina Brouwer. Alternatieve plannen werden ontvouwd die de noodlijdende Groningse strokartonindustrie weer nieuw leven in moesten blazen. Vele vergaderingen waren hieraan voorafgegaan, voornamelijk in Oude Pekela.

'Daar', aldus Ina Brouwer, 'in zaal Sasker, sloegen de kameraden uit de strokarton al voor tien hun eerste borrel achterover en bespraken de stemming in de fabriek. Zo werden plannen geboren en acties beraamd. Wij, 'de intellectuelen', hielden de werkloosheidscijfers bij, werkten aan alternatieven en organiseerden de solidariteit. Zij, 'de jongens van de karton', namen de acties in de fabriek voor hun rekening. Zo werd de samenwerking geboren tussen arbeiders en studenten, tussen 'oude' en 'nieuwe' CPN-leden.'

Deze gebeurtenis, de ontmoeting van arbeiders en studenten, lijkt symbolisch voor de CPN van de jaren zeventig. Het dogmatische, statische karakter van het Nederlandse communisme van de jaren vijftig kwam in aanraking met de dynamische mentaliteit van de jaren zestig. Een harmonieuze synthese kwam echter niet tot stand – althans niet op de lange duur. Mede doordat ten gevolge van de economische ontwikkelingen de traditionele achterban

van handarbeiders afkalde, geraakte de CPN na 1980 in een diepe ideologische en organisatorische crisis. Duizenden leden verlieten de partij, die in 1986 zelfs uit de Tweede Kamer verdween.

De herinneringen van Meis, Regtien en Brouwer geven – zowel qua vorm als qua inhoud – deze ontwikkelingsgang treffend weer. Hun boeken, die zeker ook een afzonderlijke waarde hebben, vertonen een onderlinge samenhang. Zij vormen gezamenlijk een trilogie van het Nederlandse communisme; een drieluik, niet alleen in tijd maar ook in representatie. Het feit dat Regtien niet rept over de CPN doet daar weinig aan af. Meis personifieert de orthodoxe, in de Koude Oorlog gestaalde, kaders; Regtien en Brouwer vertegenwoordigen de na 1970 toestromende studenten, waarvan velen zich later als vernieuwers ontpopten. Brouwer werd aan het eind van de jaren zeventig één der exponenten van het zich toen aandienende feminisme in de CPN. Orthodox, intellectueel en feministisch: deze drie – deels samenvallende of elkaar overlappende – categorieën speelden een rol bij de teloorgang van de CPN.

My party

Meis' herinneringen zijn geen levensbeschrijving (die staat ons nog te wachten), maar vormen het relaas van zijn activiteiten als vakbondsbestuurder. In ouderwets communistisch jargon snelt hij van staking naar staking. In al deze conflicten trekken de arbeiders uiteindelijk aan het langste eind. Zijn doortastende optreden als stakingsleider levert het zogenaamde 'Fré Meis-effect' op. Met gepaste trots wordt vermeld dat alleen al door het dreigement van

de komst van Meis sommige ondernemers zouden zijn gezwicht voor eisen van arbeiders.

Tussen de bedrijven door belijdt Meis zijn rotsvast geloof in de heilzame werking van het socialisme, dat de onvermijdelijke uitkomst zal zijn van de strijd tussen het reactionaire kapitalisme en de krachten van de vooruitgang. Dit gesloten wereldbeeld lijkt niet te zijn veranderd sinds hij in 1945 vanwege haar vooraanstaande rol in het verzet lid werd van de CPN. Naar twijfels over de toepasbaarheid van de oude dogma's anno 1988 zal men bij Meis tevergeefs zoeken; een 'crisis van het communisme' komt niet in zijn politieke vocabulaire voor. De toekomst van de CPN ziet hij met optimisme tegemoet. De frontale aanval die enige tijd geleden onder het mom van "Nieuwe Wegen" werd ondernomen 'op de Marxistisch-Leninistische principes' is de partij weer te boven. Meis, in de ijzige jaren vijftig vergroeid geraakt met de CPN, haalt fel uit naar degenen die zich in de jaren tachtig van de partij gedistantieerd hebben. Hen wordt karakterloosheid verweten. Ook de 'scheurmakers' van 1958 krijgen een veeg uit de pan; dertig jaar na dato is hun optreden nog steeds onaanvaardbaar en onvergeeflijk. 'Right or wrong, my party' lijkt het adagium van Meis. Fouten worden er altijd gemaakt, maar: 'de hoofdlijnen van de partij zijn altijd goed geweest'.

'Sterft, gij oude vormen en gedachten'

De memoires van Regtien zijn van een geheel ander kaliber dan die van Meis. Het onderscheid tussen het vastgeroeste, verstarde naoorlogse communisme en het enerverende, dynamische karakter van de jaren zestig wordt weerspiegeld in de vorm waarin beide hun herinneringen gegoten hebben. In tegenstelling tot de chronologisch verhalen van Meis, die staking na staking de revue laat passeren, confronteert Regtien op impressionistische, 'bandeloos subjectieve' wijze zijn herinneringen aan toen met zijn ervaringen van nu.

Ook wat de inhoud betreft lopen beide boeken – uiteraard – sterk uiteen. Regtien doet in *Springtij* verslag van zijn lotgevallen gedurende de woelige jaren zestig, een periode van 'losbarstende creatieve oorspronkelijkheid', kortom: van de verbeelding, losgewoeld door het toentertijd explosief groeiende aantal studenten en de oorlog in Vietnam. Regtien is gefascineerd door de 'duizendvoudige ontplooiing van actiegroepen en initiatieven, overal, met vergelijkbare bezigheden en doelstellingen' – en dat zonder enige hiërarchische organisatie.

Aan deze tijd heeft Regtien zelf ook een bijdrage geleverd. Zo was hij in 1963 medeoprichter (onder meer met Mateman, het huidige CDA-Kamerlid) en voorzitter van de Studenten Vakbeweging, en als zodanig een vakbroeder van Meis. Hij voerde acties tegen de oorlog in Vietnam, 'het brandmerk van de jaren zestig': niet alleen was hij betrokken bij de oprichting van het 'Vietnambulletin', ook hielp hij Amerikaanse deserteurs bij hun vlucht naar Zweden. Hoogtepunt van zijn activistenloopbaan was de legendarische bezetting van het Maagdenhuis in 1969. Onder de banier van democratisering ('medebeslissingsrecht van alle geledingen op alle nivo's') annexeerden honderden studenten, met in het voorste gelid Ton Regtien, het bestuurlijk-administratief centrum van de Universiteit van Amsterdam.

Communist was Regtien in de jaren zestig nog zeker niet. Hij was toentertijd lid van de PvdA, waarvoor hij ooit zelfs kandidaat voor de Tweede Kamer stond. Helaas valt zijn

toetreden tot de stalinistische CPN aan het begin van de jaren zeventig buiten het bestek van *Springtij*. Het zou immers interessant zijn te vernemen hoe Regtien iets van zijn ideaal van 'beweeglijke, open bewegingen' heeft kunnen terugvinden in de stalinistisch geleide CPN, temeer omdat een narrige Paul de Groot lange tijd zijn lidmaatschap in de weg stond door van hem distantieering van zijn studentenactivisten-verleden te eisen. Pas in 1975 zou hij lid worden, vanwege – zoals hij in een interview meedeelde – de 'praktische solidariteit' die de CPN aan de dag legde.

Hoewel Regtien een aanhanger van de vernieuwing in de CPN was, heeft hij zich naar zijn eigen zeggen hiervoor niet het vuur uit de sloffen gelopen. Dit doet evenwel weinig af aan het representatieve van zijn herinneringen. Het is de door hem beschreven geest van de jaren zestig die met enige vertraging vaardig werd over delen van de CPN. In *Tussentijds* wordt dit door Ina Brouwer onderstreept.

The party is over

Ina Brouwer maakt de balans op, na de stabiliteit van veertig jaar actie en het kortstondige springtij van van de jaren zestig. Aanleiding voor het schrijven van haar boek was de vernietigende verkiezingsnederlaag van 1986, waardoor de CPN met lijsttrekker en al (Ina Brouwer) uit de Tweede Kamer verdween. Het boek is een samenvoegsel van onder meer dagboeknotities, een verslag van een verblijf in de Sovjet-Unie en van persoonlijke politieke beschouwingen; het resultaat van haar individuele verwerkingsproces en van gesprekken met anderen over de crisis van links. Het is een vaag, zoekend 'boek zonder eind'; weinig systematisch in vorm en gedachtengang geeft het op eigen wijze uitdrukking aan de crisis van links.

In *Tussentijds* staat Brouwer uiteraard stil bij de crisis in de CPN. In 1973 trad zij tot de CPN toe vanwege haar strijd bare inslag. In 1981 komt zij op de wieken van het feminisme voor die partij in de Tweede Kamer, een jaar later wordt zij fractievoorzitter. Het conflict in de CPN beschrijft zij – overdrachtelijk gesproken – als een treffen tussen de generaties van Meis en Regtien. In de CPN had door de Koude Oorlog de praktische politiek voorrang gekregen. Dit was ten koste gegaan van de discussie. Juist de activistische opstelling van de CPN trok mensen van de studerende generatie van 1968 aan. Aanvankelijk gingen zij op in het partijwerk, maar na de zware nederlaag bij de Kamerverkiezingen van 1977 klonk vooral uit deze hoek de roep om verandering. Een conflict tussen orthodoxie en vernieuwing (waarbij het feminisme zich later ook voegde) ontbrandde; 'een botsing tussen de oude arbeiderscultuur en de cultuur van de verschillende emancipatiebewegingen, zoals die van vrouwen en minderheden. De laatsten weigerden nog langer te accepteren, dat er vóór hen werd gedacht; zij wilden mee vorm geven aan de politiek van de CPN'.

Post-industriële samenleving

De crisis van het Nederlandse communisme wordt door Brouwer in het bredere perspectief van de crisis van links geplaatst. Ze poogt nadrukkelijk de uitwerking van de vernieuwingsbeweging van 1968 op de linkse politiek te traceren, waarbij zij vaststelt dat de idealen van toen 'uit het oude jasje van de gesloten politieke partijen zijn gegroeid'. In haar verklaringsmodel is emancipatie het sleutelbegrip. Als gevolg van het maatschappelijk transformatieproces van de laatste tijd is het individu mondiger ge-

worden en ontstonden nieuwe vormen van democratie: een toenemende emancipatie van het individu is op gang gekomen. (De term 'individualisering' krijgt Brouwer maar moeizaam uit de pen).

Deze ontwikkeling culmineerde volgens Brouwer in de voor klein-links zo desastreus verlopen Kamerverkiezingen van 1986. De uitslag was geen signaal van verrechtsing of van toenemend egoïsme, maar uitdrukking van de tendens naar meer individuele zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Men emancipeert zich op alle fronten, dus ook op het terrein van de staat en van de politieke partij. Links is zich hier niet van bewust. Een geëmancipeerde samenleving impliceert – zo schrijft Brouwer – 'niet alleen minder staat. Het betekent ook minder politieke partij'.

De crisis bij links (dat wil zeggen PPR, PSP en CPN) bestaat nu hoofdzakelijk hierin, dat men van die nieuwe, post-industriële samenleving van de jaren tachtig geen diepgravende analyse heeft gemaakt. Het gangbare instrumentarium is achterhaald en schiet tekort bij het uitzetten van een bestek voor de toekomst. Links is door een verouderde wijze van politiek bedrijven afgesneden van het maatschappelijke reservoir aan creativiteit, dat nu juist aangeboord zou moeten worden om deze tekortkoming te overwinnen. Ondanks haar verdiensten op het gebied van het feminisme, de ontwapening en het milieu dreigt links nu de boot te missen, aldus Brouwer. Organisatorische renovatie, waardoor de dichtgeslibde levensader tussen politiek en maatschappij weer gaat functioneren, is een eerste vereiste voor ideologische vernieuwing: de partijen moeten zich instellen op een directe democratie in plaats van een vertegenwoordigende.

De organisatorische wijzigingen die Brouwer aanbeveelt, moeten ontspruiten aan wat zij een 'nieuwe verbeelding' noemt. De voorstellen zijn evenwel zó vérstrekkend, dat voor de toekomst van de CPN (en van de andere partijen) gevreesd moet worden. Zo dient de CPN met het oog op de Kamerverkiezingen samen met de PPR en de PSP een parlementaire kiesvereniging te vormen die eventueel ook niet-partijgebonden personen kandidaat stelt. Met de volksvertegenwoordigers zal dan hoogstwaarschijnlijk geen directe band meer bestaan. Daarnaast moet de partij in plaats van een gesloten organisatie meer een open platform worden. Het heeft er alle schijn van dat in Brouwers optiek de tegenstelling tussen stilstand en traditie versus vooruitgang en vernieuwing slechts dialektisch kan worden opgeheven door de opheffing van de CPN in haar huidige vorm.

Fré Meis, Ton Regtien, Ina Brouwer. Alle drie hebben zij zich ooit in de rijen van de CPN geschaard vanwege haar strijd bare, praktische politieke opstelling. Stuk voor stuk zijn zij nog steeds lid. Regtiens betrokkenheid staat mo-

menteel evenwel op een laag pitje; gevoelens van loyaliteit en bewondering voor de geslaagde destalinisatie binden hem nog aan de partij. Meis en Brouwer zijn nog wel actief van de partij. De vraag is echter van welke. Meis denkt lid te zijn van een CPN die, weer stevig verankerd op marxistisch-leninistische grondslagen, met vertrouwen de toekomst tegemoet kan zien. Brouwer denkt daarentegen lid te zijn van een CPN, wier toekomstige levensvatbaarheid afhangt van ingrijpende hervormingen. In deze schizofrene toestand viert de CPN dit jaar haar zeventigste verjaardag; geen bloemen, geen toespraken? ■

GERRIT VOERMAN

F. Meis. 40 jaar actie. Uitgeverij Xeno, 1987.

T. Regtien. Springtij: herinneringen aan de jaren zestig. Het Wereldvenster, 1988.

I. Brouwer. Tussentijds: dagboeknotities en beschouwingen over politiek. SDU Uitgeverij, 1988.

Gerrit Voerman is wetenschappelijk medewerker bij het Documentatiecentrum voor Politieke Partijen in Groningen.

foto: Dolf Kruger